

OTTONSKÁ RENESANCE – 10. stol. (od 2. pol.)

10. STOL. můžeme charakterizovat jako věk legend a historiografie. Charakteristika období: jako mluvíme pro 9. stol. o karolinské renesanci, bývá století desáté od své druhé poloviny označováno jako doba renesance otonské. Roku 962 se dal Otto I. Veliký v Římě korunovat za císaře, čímž dal najevo vědomí návaznosti na říši Karla Velikého a tím i na antické politické a kulturní dědictví. Velký kulturní význam měla skutečnost, že jeho syn Otto II. získal za manželku byzantskou princeznu Theophanu, jejíž vliv přinesl byzantské literární impulzy a orientaci k řecké kultuře (karolinská renesance byla téměř výhradně zaměřena latinsky). Syn její a Otty II., Otto III., byl již sám literárně vzdělaný a zasadil se o to, že se papežem stal roku 999 jeho učitel, významný autor a myslitel Gerbert z Aurillacu, Silvestr II.

Podstatně se v této době rozšiřuje literární a kulturní teritorium. Na konci století a na začátku století jedenáctého vstupuje do latinské Evropy slovanský východ. Děje se tak zejména hagiografickými produkty, které většinou mají souvislost s christianizací Slovanů, se slovanskými misiemi. Jedná se většinou o mučednické příběhy, protagonisty tedy již nejsou vzdálené historické postavy pozdně starověkých a raně středověkých světců, ale současní lidé. Je zde třeba se zřetelem k našim zemím uvést jak václavskou legendistiku, tak hagiografii sv. Vojtěcha.

Z dějepisců:

Regino z Prümü († 915)

Je pro nás je důležitý svým historickým dílem s titulem *Chronica*, které líčí světové dějiny od Kristova narození do současnosti; z tohoto spisu čerpal a učil se na něm Kosmas, v I. knize *Chronica Bohemorum* téměř doslova přejímá celé pasáže.

Další pouze jmény: Liutprand z Cremony, Widukind, Flodoard z Remeše

Typický případ spojení hagiografie a historiografie u jednoho autora:

Hrotsvita z Gandersheimu (* 935, † 975)

Hrotsvita byla jeptiškou v saském klášteře Gandersheim a je nejslavnější ženskou autorkou latinského středověku, jistě aspoň raného středověku. Za slávu vděčí především svým šesti dramátům, ale k její literární tvorbě patří ještě dva historické eposy nebo spíš epické historické poemý a osm hagiografických básnických skladeb.

Historické eposy jsou ***Gesta Ottonis imperatoris***, vyprávějící o životě a politickém díle Otty I., a to v 1537 leoninských verších, zatímco ***Primordia coenobii Gandersheimensis***, rovněž v leoninských hexametrech (v obou případech autorka neužívá leoninského rýmu zcela důsledně), mají oproti této skladbě asi třetinový obsah a vyprávějí o založení a prvních letech kláštera. **Hagiografická epyllia** vyprávějí o nanebevstoupení Páně, o Panně Marii, o svaté Anežce, o velkých východních i současných západních světcích. Ve stejném duchu skládá Hrotsvita i svá **dramata**. Jejím vzorem je do jisté míry Terentius. Autorka vypráví dvě mučednické dramatické historiky, ***Sapientia*** a ***Dulcitus***, jeden apokryfní příběh o skutcích apoštolů, ***Callimachus***, tři další fabule se týkají konverze – ***Gallicanus***, ***Abraham***, ***Pafnutius***. Všechna dramata rozvíjejí stejnou ideu, lásku ke Kristu a svár mezi Kristem a světem, a užívají dvou navzájem spřízněných modelů: křesťanské polohy mučednictví a asketického mnišství. Je zde problém Hrotsvitiny dramatickosti a určení těchto skladeb. Je otázkou, zda byly někdy ve středověku předvedeny na jevišti, rozhodně však za tím účelem nebyly napsány.

Nejnovější překlad:

Hrotsvita z Gandersheimu. Duchovní dramata. Gallicanus, Pafnutius, Sapientia. Přel. Irena Zachová. Praha 2004

Hagiografie:

Bruno z Querfurtu (* cca 974, † 9. III. 1009)

Vzdělání se mu dostalo v Magdeburgu, snad byl spolužákem sv. Vojtěcha, byl kaplanem Otty III. a stejně jako Vojtěch žil několik let v klášteře sv. Bonifáce a Alexia na Aventinu v Římě; jen o několik let později než Vojtěch zahynul při pruské misii mučednickou smrtí. Jeho díly jsou ***Vita quinque fratrum*** – legenda o pěti bratřích. Pro nás je nejdůležitější, že je Bruno autorem tzv. **saské legendy o sv. Vojtěchu** s incipitem ***Nascitur purpureus flos***, zvané též ***Vita altera***.

Do 10. století klademe začátek hagiografické aktivity týkající se českých světců, nejen sv. Vojtěcha, ale především a ještě dříve sv. Václava a sv. Ludmily. Již v 90. letech 10. století byla s největší pravděpodobností sepsána legenda tzv. Kristiána ***Vita et Passio s. Wenceslai et sanctae Ludmilae avae eius***, a to na základě ještě starší václavské hagiografie, legendy ***Crescente fide*** (Řezno) a legendy, jejímž autorem je mantovský biskup **Gumpold**.

Bruno z Querfurtu (* cca 974, † 9. III. 1009)

Bruno je především autorem legend. Vzdělání se mu dostalo v Magdeburgu, snad byl spolužákem sv. Vojtěcha, byl kaplanem Otty III. a stejně jako Vojtěch žil několik let v klášteře sv. Bonifáce a Alexia na Aventinu v Římě; jen o několik let později než Vojtěch zahynul při pruské misi mučednickou smrtí. Jeho díly jsou *Vita quinque fratrum* – legenda o pěti bratřích: byla sepsána pravděpodobně brzy po roce 1004, po smrti těchto mučedníků. Byli to dva italské poustevníci z okruhu asketického ravennského opata sv. Romualda, kteří spolu s třemi polskými druhy byli zavražděni lupiči a původně pochováni v Hnězdně. V roce 1039 byly jejich ostatky spolu s tělem sv. Vojtěcha přeneseny z Hnězda do Prahy. Dále je Bruno autorem tzv. **saské legendy o sv. Vojtěchu** s incipitem *Nascitur purpureus flos*, zvané též *Vita altera*. Legenda existuje ve dvou autorských redakcích (*vita longior*, *vita brevior*). Dochoval se též jeho list císaři Jindřichu II. (*Epistola ad Henricum regem*).

Do 10. století klademe začátek hagiografické aktivity týkající se českých světců, nejen sv. Vojtěcha, ale především a ještě dříve sv. Václava a sv. Ludmily. Již v 90. letech 10. století byla s největší pravděpodobností sepsána legenda tzv. Kristiána *Vita et Passio s. Wenceslai et sanctae Ludmilae avae eius*, a to na základě ještě starší václavské hagiografie, legendy *Crescente fide* (Řezno) a legendy, jejímž autorem je mantovský biskup **Gumpold**.

Vznik eposu

Ecbasis captivi – první zvířecí epos

Waltharius - první dobrodružný nebo hrdinský epos

***

KONEC 11.-ZAČ. 13. STOL. – vrcholná epocha středolatiné literatury

Tzv. renesance nebo humanismus 12.stol.

Dvanácté století můžeme s jistými chronologickými přesahy označit jako zlatý věk středolatiné literatury, jinou jeho stránku postihuje charakteristika období rané scholastiky. Z této doby se dochovalo zhruba tolik literárních památek jako za všechna předcházející století středověku. To, že se nám na rozdíl od literatury starší produkce této

doby mnohem lépe dochovala, zdůvodňuje tento nárůst jen vnějškově. Skutečným důvodem je celý komplex jevů, nazývaný (ne zcela přesně a jistě poněkud riskantně) humanismem, někdy též renesancí, 12. stol. Počátky lze klást především do Francie, pozorujeme jej pak v celé západní Evropě; zde se v této době rozvíjí již také literatura v národních jazycích.

Pro nás nejzajímavější z bohaté produkce této doby je **světská lyrika** a vedle ní slavný epos o Alexandru Velikém z pera Gualtera (Waltera) de Castellione (z Chatillônu).

Charakter tzv. vagantské poezie: světská lyrika 12. století se zpravidla označuje jako poezie **vagantská**, žákovská. Jejimi autory však nebývali potulní a žebraví studenti – vaganti v užším smyslu slova, ale často vzdělaní a dobře zajištění básníci, kteří se v některých skladbách do role chudých studentů, případně pijanů a povalečů, stylizovali. Někdy se jim říká také *goliardi*, *discipuli Goliae*, podle jména fiktivního autora této poezie. Tyto výtvořky jsou většinou anonymní. Motivy: pijácké, milostné, satirické, hráčské, přírodní, jarní apod. Bývají protkány narážkami na antickou mytologii, Bibli a liturgii.

Carmina Burana – charakteristiku viz v předchozím odstavci. Navíc některé ze skladeb této sbírky se vztahují k antickým příběhům: trójská válka, příběh Didonin a Aeneův. Najdeme zde ojedinele i duchovní výtvořky, závěr sbírky tvoří zápis několika duchovních dramatických skladeb.

Mnohé skladby jsou opatřeny notací (neumy), ale i u ostatních můžeme předpokládat, že měly nápěvy. Kromě notace se kodex vyznačuje i obrazovou výzdobou: je zde výtvarně zachycen příběh Didoniny lásky k Aeneovi, jsou zde scény hráčské a pijácké, nejznámější a často reprodukováno je zobrazení kola Štěstěny.

Autoři, jejichž jména nebo přezdívky známe: Archipoeta, Primas Orléanský.

Gualterus de Castellione, Alexandreis:

Alexandreis, historický epos o životě a výbojích Alexandra Velikého, je vrcholné dílo humanismu 12. stol. o deseti knihách s více než 5000 hexametry. Autorově poetice byl vzorem Vergilius a Lucanus, s Vergiliem vědomě soupeřil, a záměr překonat antického klasika a nahradit jej se mu zdařil: jeho zpracování se brzy proslavilo, spolu s Aeneidou bylo čteno ve školách jako klasické dílo a od 13. stol. Vergilia skutečně prakticky nahradilo.

Již od konce 12. století začal být Gualterův epos nově zpracováván, především v národních jazycích. Jen do konce 14. stol. vznikly francouzská, nizozemská, německá,

anglická, italská, španělská, norská a švédská národní verze. Po dalších rozšířeních a změnách byla tato látka zpracována i v Čechách, nejprve latinsky, pak ve druhé polovině 14. stol. česky jako *Historie o Alexandru Velikém* neboli *Staročeská Alexandreida* (dochována je jen fragmentárně).